

СЪВРЕМЕННАТА ПОЛИТИЧЕСКА ИКОНОМИЯ – КАЛЕЙДОСКОП ОТ ВЪПРОСИТЕЛНИ

Уважаеми читателю,

В ръцете Ви е Годишник на УНСС – 2011 г., с тематична насоченост **„Политико-икономическият подход в икономическата теория и стопанската практика“**. Възроденият интерес в света към политическата икономиа в края на XX и началото на XXI век провокира Редакционния съвет на „Годишник и на Научни трудове на УНСС“ да акцентира върху **съвременния ренесанс на политико-икономическото знание**, в частност и на обучението по политическа икономиа. В отпечатаните студии се интерпретират различни страни на това знание. Тяхното осмисляне трябва да се разглежда и в контекста на стартирането на нова специалност в УНСС – „Политическа икономиа“.

Сложността на възникващите въпроси и желанието за търсене на насоки за тяхното решаване без съмнение ще провокират нашата научна общественост към бъдещи размисли и дискусии по тях, чиито фокуси могат да бъдат разнообразни.

1. **Политическата икономиа** в условията на съвременната икономическа цивилизация е с **нова контекстуалност**: светът като комплекс – съчетаване между националното и интернационалното; социален култ към новото; интердисциплинарен анализ на настъпващите промени; доминиране на основните ценности на икономическата идеология – индивидуализъм, частна инициатива, консервативност в управлението на държавните финанси; намаляване на националната икономическа автономност от международните институти; активизиране на националната конкуренция и на промени в световния пазар; тоталност на икономическото мислене, намерило пристан в икономическия империализъм и др. Дървото на съвременната политическа икономиа „обраства“ с нова икономическа история, институционална икономика, теория за макроикономическата политика, теория за рационалното действие, конституционна икономика и др. В по разгърнат вид се диференцират редица политико-икономически направления по целия спектър на жизнените дейности: политическа икономиа на енергийните ресурси, политическа икономиа на престъпността, политическа икономиа на културата, политическа икономиа на трите власти, политическа икономиа на комуникациите и др.

2. Изкрystalизираха и елементи от **оценката на недостатъците на провалената социалистическа идея в страните от Централна и Югоизточна Европа**: монополът върху властта като монопол върху марксизма, проявяващ се в тоталната липса на плуралистично общество; недостатъчно зачитане на пазара – действие на неутралностков механизъм за управление; отчуждаване от собствеността и понижаваща се мотивация, довели до затихване на техническия прогрес; налагането на съветския стопански модел като базисен и безусловен; господство на еднообразието, което блокира предприемачеството, и др. Всичко това доведе до масово negliжиране на развитието на авангардно политико-икономическо знание в тези страни като теория и практическо значение, което налага неговото съвременно преоткриване.

3. С базисен характер е **интерпретацията на предмета на политическата икономия** (и изобщо може ли да става въпрос за предмет на определена обществена наука в условията на интердисциплинарни й взаимоотношения?). Само изброяването на някои решения (без тяхното персонифициране) по този въпрос показва неговата сложност и поражда естествена неувереност във възможността за постигане на единство: начин на създаване на богатството и свързаните с това икономически отношения (по повод на възпроизводството на блага) и инструменти (закони и категории); икономическото поведение на отделните субекти, а не и на обществото като цяло; икономическата политика; науката за избора на ресурси и на икономическо поведение в условията на възпроизводство на блага с цел удовлетворяване на потребностите на обществото при ограничените налични възможности; законите, които управляват възпроизводството на благата в обществото; съвместяването между цели и средства при отчитане на цената на подбора; макро-, мезо-, микро- и наноикономическите отношения; „компаса“ на целите на държавното управление; поведението на стопанските субекти на основа на икономическите и политическите ценности; триединството: стопанско устройство, закони на стопанското развитие и политиката за функциониране на стопанството в и чрез държавата и др.

С предмета на политическата икономия неизбежно е свързан и **въпросът за характеристикното уравнение на икономическата система**, като синтезатор на функциониращите икономически отношения: собственост; отношения (въз основа на координатната система „потребности – интереси – мотиви – поведение“ и „производство – разпределение – размяна – потребление“) между хората и регулиращите ги обективни обстоятелства, организирани в регулативна рамка (стратегия) и икономически категории и понятия (маршрут за достигане на целите); целеполагане, целеосъществяване и контролиране, в т. ч. формиране, прилагане и оценка на политики; системен подход към икономическата действителност в национален и глобален аспект; управление на оскъдните ресурси като критерии за икономическо поведение; стопанска аксиология. Всичко това дефинира политическата икономия като наука за **качествената вътрешна и външна предопределеност на функционирането и развитието на икономическите отношения**.

4. В ход е **тенденция към тотално икономизиране на жизнените дейности** при което: парите са суровият и властният ръководител; планетаризацията на икономиката е неизбежна; метапознавателният подход (познаване на икономиката с привлечени знания по философия, стопанска история, история на икономическите теории, религия, аксиология, психология и други науки) прави политическата икономия мирогледна, обяснителна и социална наука; обособяването (с точно разделяне) в икономическата теория на същностно-явленска тенденция (около която гравитира политическата икономия) и явленско-същностна страна (замяна на политическата икономия с теория за пазарното стопанство – икономиксът) поставя с цялата си сериозност въпроса за коректността на подобно диференциране в контекста на възможността за дефиниране на науката като **естествен „брак“ между същност и явление**.

Нека се замислим и върху обстоятелството за възможните два вида трансформации в икономическата система: явленска – производствените фактори се трансфор-

мират в резултати, и същностна – стойността се трансформира в полезност. И все в същата насока – между политическата икономия и икономиксът съществува неизбежна конюнкция от общо теоретично поле. Сега нито политическата икономия, нито икономиксът обясняват в достатъчна степен поотделно богатството на съвременното икономическо развитие и разширяващо се знание за стопанството – новото в предмета, наличните трансформации, социалните и икономическите последици, новата география на стопанството и др. Нито родството на икономическото знание с математиката и практицизма превръщат икономикса в точна наука, нито синтезът между специализираното икономическо знание и други науки (политическата икономия) ни убеждават в целесъобразността на избрания път за решаване на сложните стопански задачи на нашето съвремие. А може би бъдещето е в **сливане между политическата икономия и икономикса в теоретична икономия...**

Към тези положения могат да се добавят още: развитие на политическата икономия като наука за отношенията на възпроизводството на богатството във всички негови форми, оценката на политическата целесъобразност от икономическо знание, приемственост на общите моменти с класическото наследство, съобразяване с ценностните измерения на стопанското развитие, дистанциране от присъствието в политическата икономия на догми и постулати от близкото минало и др.

5. В характеристичен план **образованието по политическа икономия** се базира на: нуждата от подобни кадри, чиито дефицит се отразява негативно върху надеждното управление на стопанския растеж; очакванията за новото, което искаме да стане ежедневие – изпреварващо знание за утрешния ден, интердисциплинарност на това знание, добрите практики неизбежно да се свързват с отчитане на националните условия, преодоляване на негативната представа и нагласа за излишност на политическата икономия; естественото признаване на политиката като вътрешно съдържание на политическата икономия, а не външно зададен фактор (политико-икономическото съдържание е синтез между икономически, политико-институционален и социален анализ на жизнените дейности); извисяване на политическата икономия като съчетание на функциите на обща теория и на методология на икономическата наука и др.

6. В конкретен план с актуално значение са редица **диференцирани акценти на политико-икономическата теория**, като например:

- Парадигмалност на икономическото знание: има ли нова парадигма в съвременната теоретична икономия?
- Гравитационно ядро на икономическата наука: доктрина, референтна икономика, основи на икономическата теория.
- Политическата икономия от недалечното минало: доктринални пристрастия и предубеждения.
- Политическата икономия като настояще и бъдеще на икономическата теория и социалната практика: „срамежлива гостенка или нахална снаха“?
- Ренесанс на политико-икономическия подход или политико-икономическият подход е все още на кръстопът?
- Преходът у нас: зигзаги на идеологически хаос и политико-икономически провали?

- Политическата икономия в икономиката на знанието: теоретични просветления и практически превъплещения. Политическата икономия като мирогледно-методологична основа на икономическото мислене и действие.
- Симбиозата между обективност и политическа целесъобразност на икономическото знание – инструмент за вулгаризиране на политико-икономическия подход.
- Съвременната политическа икономия: социални типажи, политически измерения и теоретични проекции.
- Ще примирим ли икономикса с политическата икономия: партньорство или конкуренция? А може би синтез?
- Каква е съвременната методология на отрасловите икономически науки и доколко се вписва в нея политическата икономия?
- Пъзелът „Обучение по политическа икономия“. Политико-икономическият подход в учебното съдържание на висшето икономическо образование: мит и реалност? География на разработването и преподаването по политическата икономия по света: българската нагласа.... Политическата икономия – незаменима и неоценима част от фундаменталната подготовка на висши управленски и икономически кадри. Неограничената сфера на прилагане на икономическото мислене.
- Политическа икономия на материалното производство или на жизнените дейности?
- Икономическият империализъм: видимост и трансценденалност.
- Политиката за стопанско развитие като трансформационен механизъм от теория към практика, синтез между икономически и социални науки, изкуството да се управлява стопанството в държавата и от държавата.
- Същностна и феноменална „стойност“ на политиката.
- Оценяването на политика чрез социалния контрол.
- Практицизмът и математиката в научното икономическо знание. Качествен и количествен анализ.
- Съвременната интеграция в икономическото знание: методологически плюрализъм или генеричен реализъм.
- Съвременното икономическо познание: ориентация към същността, към явлението или загуба и на двете?
- Ценностните елементи в политиката за развитие на съвременното стопанство: съзряла необходимост или пренебрегвана действителност? Единната система на „икономически и политически ценности“.
- Замества ли теорията на пазарното стопанство политическата икономия?
- Идеологията в основите на теорията и методологията на икономическата система. Политически пазари и икономическа политика.
- Политико-икономическа доктрина и политико-икономическо доктринерство.
- Алтернативна политическа икономия.
- Политико-икономическият стил на мислене: глобален интерфейс.
- Социалната ангажираност: приоритет на обществената полза пред икономическата изгода.

- Теоретична, методологическа и феноменално-функционална основа на икономическото образование могат да бъдат само политическата икономия и икономиксът в единство.
- Политическата икономия – инструмент за разкриване, характеризиране, обясняване и овладяване на икономическото движение и др.

Няма съмнение в неопределеността (и преди всичко в липсата на консенсус) и разнообразието на съвременното политико-икономическо знание. Стремжът на изследователите за търсене на истината за икономическото благоденствие (като същност, съдържание, фактори, резултати и др.) от различни аспекти е оправдан. Икономическите провали в съвременните демокрации доказаха необходимостта от осъществяване на научно обусловена политика. „Онауچаването“ на тази политика има за свой източник именно политико-икономическото знание. Друг път няма!...

*Проф. д.ик.н. Пано Лулански,
председател на Редакционния съвет
на „Годишник и на Научни трудове на УНСС“*